

SAŽETAK DOKTORSKOG RADA

MARIJA FRANETOVIĆA

„JELSA NA OTOKU HVARU 1918. – 1941., DRŽAVNO-PRAVNI POLOŽAJ

Ova teza obrađuje državno-pravni položaj Općine Jelsa u razdoblju od završetka Prvog svjetskog rata 1918. do raspada Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. Rad uvodno obuhvaća razvoj Jelse prije, a u pogovoru i nakon tog razdoblja te događaje na bližem prostoru koji su utjecali na ova zbivanja. Istražena je arhivska građa sačuvana u Fondu Općine Jelsa u Muzeju hvarske baštine kao i splitske novine *Novo doba* te dostupna literatura. U radu su najviše korištene pravnopovijesna, kronološka, usporedna i metoda uzročno-posljedičnih sveza.

U uvodu se obrađuje povijest Jelse od nastanka naselja, mletačke uprave do 1797., prve austrijske uprave (1797.-1805.), osnivanje Općine Jelsa u doba francuske vlasti (1805.-1813.) i općina u doba druge austrijske uprave do 1918. kao dio Kraljevine Dalmacije, važnost Jelse i pojedinaca u pravopolitičkom aspektu hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji te njen gospodarski razvoj u 19. stoljeću.

Središnji dio rada podijeljen je u više potcjelina. U drugom dijelu analiziraju se uspostava, organizacija i propisi talijanske okupacijske, vojne uprave u Jelsi i hrvatskoj obali (1918.-1921.), međunarodno- i državno-pravni položaj Jelse i hrvatskih okupiranih prostora te talijanska iredentistička državna politika.

U trećem dijelu obrazložen je ustavnopravni ustroj Kraljevine SHS / Jugoslavije prema Vidovdanskom ustavu (1921.-1929.), Šestosiječanjskoj diktaturi (1929.-1931.), Oktroiranom ustavu (1931.-1941.) i u okviru Banovine Hrvatske (1939.-1941.), sukob između velikosrpskog centralizma i hrvatskih težnji za očuvanjem državnosti te okviri mjesne, općinske samouprave

U četvrtom dijelu detaljno su raščlanjeni skupštinski, oblasni i općinski izbori (1920.-1940.) uz usporedbu izbornih rezultata u Jelsi s rezultatima u drugim općinama Kotara Hvar, Splitskoj oblasti, Primorskoj banovini, Banovini Hrvatskoj i državnoj razini. Ovi rezultati pokazuju otklon od uobičajene predodžbe da su Stjepan Radić i HSS bili prihvaćeni kao jedini nositelji borbe protiv velikosrpskog centralizma i dokazuje kako je uz druge stranke i utjecaj pojedinaca, npr. u Jelsi obitelji Duboković, HSS postupno širio svoj ugled u Jelsi i Dalmaciji.

U petom dijelu su temeljem izvora istraženi izborni rezultati stranaka i pojedinaca na izborima u Općini Jelsa od prvih izbora za Narodnu skupštinu 1920. do posljednjih izbora za

Općinsko vijeće 1940. osobito spram njihovog državnopravnog programa. Pokazuje se prijelaz od jugoslavenske opcije, ali isključivo kao zaštite od talijanskih presizanja i očuvanje hrvatske državne ideje, utjecaja obitelji Duboković, Težačke stranke, Ante Trumbića i jačanja utjecaja HSS. To odudara od pojednostavljenije slike historiografije o stalnoj vodećoj ulozi HSS.

U šestom dijelu, obradom arhivske građe, je analiziran rad općinskih tijela vlasti: imenovanih upravitelja Općine u doba talijanske okupacije, ali i do 1926., Općinskog vijeća - izabranog predstavničkog tijela i Općinske uprave kao užeg izvršnog tijela. Obradeni su manje poznati podatci o načelnicima, vijećnicima i pravno-političkim sukobima na razini Općine.

U sedmom dijelu, istraživanjem arhivske građe, detaljno su obrađeni dostupni opći i pojedinačni akti općinskih tijela vlasti. Građa je svrstana prema materiji iz nadležnosti Općine i kronološki: financije, radni odnosi zaposlenih, upravljanje imovinom općine, infrastruktura, školstvo, zdravstvo, turizam i sl. Ovime je upotpunjena slika važnijih upravno-pravnih poslova, ali i onih svakodnevnih pitanja koji čine „živo tkivo“ teritorijalnoupravne cjeline - Općine Jelsa.

U osmom dijelu prikazana su demografska i gospodarska pitanja na području Općine Jelsa, osobito agrarna pravna pitanja vlasništva zemljišta i učinci reformi do 1930./1931. godine.

U devetom, završnom dijelu rada, istražena su državnopravna pitanja nastanka NDH 1941., promjena i ustroj nove općinske vlasti te odnosi spram talijanskih i njemačkih okupacijskih vlasti. Kako bi se obradila cjelina događanja, analizirani su razvoj i postupci partizanskog pokreta na području Jelse i otoka Hvara. Teza završava obradom pravnog položaja Općine Jelse u FNRJ, ukidanjem Općine reformom komunalnog sustava 1955., stvaranjem neovisne, demokratske Hrvatske i ponovnom uspostavom Općine Jelsa 30. prosinca 1992.

Ključne riječi: Općina Jelsa, općinska samouprava, otok Hvar, 1918.-1941.

Summary

This thesis deals with the state-legal position of the Municipality of Jelsa in the period from the end of the First World War in 1918 to the dissolution of the Kingdom of Yugoslavia in 1941. The thesis introductory covers the development of Jelsa, and after that period as epilogue, as well as events in the nearby area that influenced these events. Archival material preserved in the Fund of the Municipality of Jelsa in the Museum of Hvar Heritage was researched, as well as the newspaper from Split *Novo doba* and available literature. Legal-historical, chronological, comparative and cause-and-effect methods were mostly utilized in the thesis.

The introduction deals with the history of Jelsa from the establishment of the settlement, the Venetian administration until 1797, the first Austrian administration (1797-1805), the establishment of the Municipality of Jelsa during the French rule (1805-1813) and the Municipality during the second Austrian administration until 1918 as part of the Kingdom of Dalmatia, the importance of Jelsa and individuals in the legal and political aspect of the Croatian national revival in Dalmatia and its economic development in the 19th century.

The central part of the thesis is divided into several subsections. The second part analyzes the establishment, organization and regulations of the Italian occupation and military administration in Jelsa and the Croatian coast (1918-1921), the international and state-legal position of Jelsa and the occupied Croatian territories, and the Italian irredentist state policy.

In the third part, the constitutional and legal structure of the Kingdom of SHS/Yugoslavia is explained according to the Vidovdan Constitution (1921-1929), the Sixth January Dictatorship (1929-1931), the Octroyed Constitution (1931-1941) and within the Banovina of Croatia (1939-1941), the conflict between Greater Serbian centralism and Croatian aspirations to preserve statehood and the competence of local, municipal self-government.

In the fourth part, the parliamentary, regional and municipal elections (1920-1940) are analyzed in detail, with a comparison of the election results in Jelsa with the results in other municipalities of the District of Hvar, the Region of Split, The Banovina Primorska, the Banovina Hrvatska and the national level. These results show a deviation from the usual notion that Stjepan Radić and the HSS were accepted as the only bearers of the fight against Greater Serbian centralism and prove that, along with other parties and the influence of individuals, i.e. in Jelsa the Duboković family, the HSS gradually expanded its reputation in Jelsa and Dalmatia.

In the fifth part, based on the sources, the election results of parties and individuals in the elections in the Municipality of Jelsa from the first elections for the National Assembly in 1920 to the last elections for the Municipal Council in 1940 were researched, especially in relation to their state and legal program. The transition from the Yugoslav option is shown, but exclusively as protection from Italian encroachment and the preservation of the Croatian state idea, the influence of the Duboković family, the Peasant Party, Ante Trumbić and the strengthening of the influence of the HSS. This differs from the simplification of the historiographical picture of the constant leading role of the HSS.

In the sixth part, through the processing of archival materials, the work of municipal authorities was analyzed: the appointed administrators of the Municipality during the Italian occupation, but also until 1926, the Municipal Council - an elected representative body and the Municipal Administration as a narrower executive body. Lesser-known data on mayors, councilors and legal-political conflicts at the level of the Municipality were processed.

In the seventh part, by researching archival material, the available general and individual acts of municipal authorities were processed in detail. The material is classified according to the matter within the competence of the Municipality and chronologically: finances, labor relations of employees, management of municipal property, infrastructure, education, health, tourism, etc. This completes the picture of more important administrative and legal affairs, but also of those everyday issues that make up the "living tissue" of territorial administrative unit - Municipality of Jelsa.

In the eighth part, demographic and economic issues in the area of Jelsa Municipality are presented, especially agrarian legal issues of land ownership and the effects of reforms up to 1930/1931 year.

In the ninth, final part of the paper, the state legal issues of the creation of the Independent State of Croatia in 1941, the change and structure of the new municipal government, and relations with the Italian and German occupation authorities were investigated. In order to process the events integrally, the development and actions of the partisan movement in the area of Jelsa and the island of Hvar were analyzed. The thesis ends with the legal position of the Municipality of Jelsa in Federal People's Republic of Yugoslavia, the abolition of the Municipality by the reform of the communal system in 1955, the creation of an independent, democratic Croatia and the re-establishment of the Municipality of Jelsa on December 30, 1992.

Keywords: Municipality of Jelsa, municipal self-government, island of Hvar, 1918-1941.